

Simona Podergajs Fajgelj



za boljše
proti

Mohorjeva
Celovec

Simona Podergajs Fajgelj

Obleka za boljše poti



Mohorjeva
Celovec

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-311.2

PODERGAJS Fajgelj, Simona

Obleka za boljše poti / Simona Podergajs Fajgelj. - 1. izd. - Celovec :
Mohorjeva, 2024

ISBN 978-3-7086-1318-5

COBISS.SI-ID 198420483

Simona Podergajs Fajgelj
Obleka za boljše poti

Jezikovni pregled: Tine Logar
Urednik: Hanzi Filipič
Oblikovanje ovitka: ilab.at

© 2024, Mohorjeva založba, Celovec–Ljubljana–Dunaj
Izdala, založila in tiskala Mohorjeva družba v Celovcu 2024
Za družbo: Franc Kelih in Karl Hren

1. izdaja: 2024
Naklada: 400 izvodov
Cena: 23,90

ISBN 978-3-7086-1318-5

*Moji ljubi družini
tukaj pod in tamkaj nad mavrico
in Francu Kattnigu,
ki je v moji prvi knjigi našel veliko lepega slovenskega,
pogrešil pa je Zalo.*

*Prišla je pošta iz nebes,
da moram dat' življenje čez,
da moram umret', slovo jemat'
in v večnost se podat'.*

(Iz slovenske ljudske obsmrtnice)

1

Zala je odložila valjar na mizo, privzdignila testo in ga začela z obema rokama previdno raztegovati čez rob mize. Roki sta potovali enakomerno pod testom, dokler ni bilo tako tanko, da sta se skoraj videli skozenj. Samo nikar raztrgati! Dalo bi se ga zakrpati, toda že misel na to se ji je upirala.

Takole je stala mama v kuhinji z zavihanimi rokavi in v rožastem predpasniku. »Pazi, pazi!« je ponavljala.

Takrat se ji je zdelo smešno, da se tako boji za navadno testo za zavitek, zdaj bi bili zanjo krofi brez venčka ali potlačena potica prava mala katastrofa.

Vzela je škarje in odrezala rob testa okrog in okrog.

Vsako leto je spekla jabolčni zavitek za svoj in Lijin god, ker so ga imeli vsi radi. Vsi razen tašče.

Rekla bo: »Meni ne, za to mi ni. Jabolčnega pa sploh ne jem.«

Lucija ji bo ponudila mafine,¹ ki jih je spekla predvsem zaradi Jakoba, ki se je teh lepih tortic zmeraj razveselil. Vedno jih je drugače okrasila, vedno lepo.

Tašča bo zamahnila z roko, kot bi odgnala nadležno muho, in zagodla: »Te tvoje muftije daj kar otrokoma.«

Končno bo milostno pojedla tortico, ki jo je Andrej

¹ Mafini (tudi muffini) so tortice, pečene v pekaču z vdolbinicami.

zjutraj kupil zanjo v slaščičarni, druga dva koščka pa ji bodo zavili za domov. Kot vsako leto. Niso je več poslušali, zato jim ni več pokvarila praznikov. Razen Andreju.

Živčno si je brisal usta s papirnato servieto čisto po nepotrebem, medtem ko je njegova mama izjavila: »Kaj pa je treba juhe v tej vročini?!« Potem je prišel po navadi na vrsto stavek: »Ja, kdo bo pa pojedel toliko mesa?« Sledilo je ogledovanje priloge, ki ni bila prava. »Če ni riža, mi daj pa malo krompirčka, prosim! Ampak samo malo!«

Premazala je testo z opraznimi drobtinicami.

Niso bila kriva leta, tašča je bila vedno enako neprijazna. Tako je bilo tudi, ko so bili otroci še majhni. Lijo je vprašala, če je lasje nič ne motijo, ko ji tako neumno opletajo okrog glave, in Lovra je opominjala, da ne drži pribora pravilno, medtem ko je s svojimi vilicami brskala po Andrejevem krožniku, rekoč: »Bom kar pri tebi pokusila tole reč, mi tako ni za take stvari.«

Lucijina obleka se ji je zdela smešna. Imela je preveč naborkov in premalo žepov, bila je ali preširoka ali prekratka. »Kaj nisi že malo prevelika za takele otroške cunjice?« je vprašala že na vratih in Lucija je povsila glavo.

Še preden sta lahko z Andrejem kaj odgovorila, je Lija dvignila glavo in rekla rahlo zardelih lic: »Mama Majda, Lucija ima zelo zelo lepo obleko.«

Ko je tašča odšla, je Lovro povlekel iz žepa kup sličic, ki so jih takrat vsi zbirali, in jih dal Liji brez besed. Na njih so bili nogometaši, ki so tisto leto igrali na svetovnem prvenstvu. Ali pa na evropskem prvenstvu? Kakor koli že, vsi trije otroci so imeli albume, kamor so jih lepili. Menjavali so jih; z njimi so trgovali. Prava otroška valuta.

Po testu je enakomerno potresla z limono pokapana naribana jabolka.

Kako drugačni so bili takrat njeni trije otroci! Lija je imela dolge temno rjave lase spete v konjski rep; Lovro je bil postrizen na ježka. Dobrovoljen pajacek s štrlečimi ušesi.

Lija se je rada igrala šolo. Jasno, da je bila učiteljica, Lovro in Lucija pa sta tiho kot dve miški risala črte in kroge, pisala črke in barvala rože. Lijo sta ubogala brez-pogojno; bila je pač najstarejša in najbolj glasna.

Lovro je bil droben in nežen. Vedno je pazil na mlajšo sestrico, jo tolažil, če si je potolkla kolena, jo vlekkel na sankah v zasnežen hrib in ji zavezoval čevlje.

Lucija je bila nekakšen možiček kopitljaček veseljaček. Goste svetle lase je imela postrizene na paža. Delala je prevale in kolesa, plesala in prepevala v plastično stekleničko s šamponom.

Zala je potresla nekaj opranih rozin po jabolkih in se spominjala svojih otrok s šolskimi torbicami.

Prišlo je megleno jutro, ko so si vsi trije optali torbice in oddrveli v svet. Lucijina torbica je bila svetlo zelena in poslikana z belimi, sivimi in črnimi mucami. Takšno si je izbrala sredi poletja. Stala je na omarici v Lucijini sobi, tako da jo je lahko videla iz postelje. Andrejeva mama jo je seveda vprašala, kdo bo koga nesel v šolo – Lucija torbico ali torbica Lucijo. Punčka je povесila glavo in s torbico ni imela več pravega veselja. Otroci ne slišijo radi, da so majhni.

Odprla je stekleno posodo in z roko zajela polno pest sladkorja.

Tako hitro so zrasli! Lucija je postala škrba baba, Lovro je začel spreminjati glas, Lija si je ogledovala mozo-

lje v ogledalu. Tudi tega tašča ni pozabila omeniti. Vsem trem so bile hlače zmeraj prekratke in čevlji premajhni.

Jabolka je poprašila s cimetom in v kuhinji je prijetno zadišalo.

Luciji, škrbi babi, je nosil sosedov Branko vrečko s telovadnimi copati kot kakšen vdan služabnik vso pot od šole do doma. Pecivo in hruške sta jedla tu in pri sosedovih, iz fižolovih prekel in starih odej sta gradila indijanske šotore, skupaj sta hodila na bazen in v kino.

Nikogar ni presenetilo, da sta v gimnaziji začela hoditi, vsi pa so opazili, ko sta se pričela iz Ljubljane voziti domov vsak s svojim vlakom.

Lucija se je zvila k njej v naročje kot nebogljjen malček in hlipala. Videla je Branka z drugim dekletom. Tisto noč si je izjokala oči, potem ni nikoli več govorila o njem.

Kakor po nekem nenapisanem dogovoru ga tudi nihče drug doma ni omenil. Razen, seveda, tašča. Ta se je vedno pozanimala, kako kaj Branko, in Lucija ji je pogledala strmo v oči, rekoč: »Nič posebnega, po starem.«

Zagrizla se je v študij in prebiralala knjige. Otroški izraz je izginil z njenega obraza. Tisti veseljaček se je poslovil z Brankom. Zaposlila se je. Ostala je doma. Ni bila zahtevna; pomagala je pri delu v hiši in na vrtu. Samo smejala se je bolj redko. Zala bi dala vse, da bi jo videla spet veselo.

V omari je našla še napol prazno vrečko mletih mandljev in jih potresla po jabolkih.

Lovro je bil že kot otrok bolj tih in miren od obeh sester. Glas je povzdignil samo, če je moral kdaj braniti Lucijo. Rad se je vozil naokrog s kolesom in včasih je pomislila, da si bo našel punco, če mu bo padla z neba na glavo.

Pa je prišel v drugem letu študija domov z dekletom in rekel: »To je Anamarija, moja punca.«

Že prej s fantom ni bilo posebnih težav, od takrat pa sploh nobenih več. Marijica je bila tiha in prijazna, kadar pa je Lovra popadla kakšna neumna ideja, ga je samo strogo pogledala in z enim mahom postavila stvari na pravo mesto. Z Lovrom sta doštudirala, se zaposlila, poročila. Potem sta dobila najprej Jakoba, dve leti za njim pa še Filipa. Čas beži ... Jakob je že hodil v šolo.

Stresla je pest orehov v multipraktik, jih grobo nasekljala in posula po nadevu.

Rada je popazila na vnuka, kadar sta Marijica in Lovro kam šla. V nekdanji Lovrovi sobi sta imela vsak svojo posteljo, omaro z igračkami in knjižicami, nekaj oblačil, natikače in škornje za v gozd, spala sta pa po navadi med njo in Andrejem v spalnici. Zjutraj sta gradila iz blazin in odej ladje in rakete in ju počasi izpodrinila na rob postelje in od tam v kuhinjo, kjer sta se ogrela s kavo.

Počasi je dvignila prt na eni strani in pustila, da se testo zvije do sredine. Potem je šla okrog mize in ga zvila še z druge strani. Debela zvitka je prestavila v namazan pekač in si umila roke.

Bog ve, ali bo Lija prišla. Njena najstarejša se je včasih navdušila nad kakim fantom, pa jo je navdušenje kmalu minilo. Iz ničesar se ni kaj resnega izcimilo. Fantje so se je kar malo ustrašili. Delala je načrte in vanje vnašala ljudi, ki o svoji vlogi niso nič vedeli.

Postala je medicinska sestra in si poiskala službo v Ljubljani. Vedno redkeje je prihajala domov in vse manj je pripovedovala o sebi. Že dalj časa je skrivnostno žarela, kakor žarijo deklice, ki mislijo, da so edine, ki so našle ljubezen. Tudi na babičino večno vprašanje, kdaj

si misli najti fanta, ni odgovorila nič določenega. To je Zalo skrbelo. V skladu z Lijinim značajem bi bilo, da bi staro mamu utišala z zgodbo o svojem imenitnem fantu. Pa je ni. Zamomljala je samo: »Vse ob svojem času« ali kaj podobnega. Malo je jedla in veliko nakupovala v modnih trgovinah. Nekaj je obstajalo, zaradi česar o fantu ni mogla govoriti. Nekaj je bilo z njim narobe. Nekaj je bilo z njim hudo narobe.

Zala je vključila pečico in pogledala k Andreju, ki je pometal teraso. Ni imelo smisla, da bi mu o tem pripovedovala, saj ji ni mogel pomagati. Samo vznemirilo bi ga. Pravzaprav mu ni nikoli kaj dosti pripovedovala o svojih skrbeh, Andi pa ni veliko spraševal. Seveda so bili trenutki, ko mu ni mogla prihraniti skrbi. Recimo, kadar so bili otroci bolni, ko je Lija padla s konja ali ko so se pri tastu začeli kazati prvi znaki demence. Takrat sta sedela na lesenih stopnicah, ki so vodile v prvo nadstropje, gledala skozi okno nad njima v zvezdno noč in se oklepala drug drugega kot Janko in Metka, ko sta se izgubila v gozdu, ker so ptički poključevali krušne drobtinice na gozdni poti.

Stalila je maslo in z njim premazala oba zavitka. Potisnila je pekač v pečico in navila uro.

Ljubi bog, je pomislila, naj se vse obrne tako, da bo za Lijo prav. Samo da bo vse dobro. Nikoli ni prosila dobrega boga za nekaj določenega. To bi bilo neumno. Človek je majhen in ne vidi niti okrog hišnega vogala, zato si ne želi zmeraj pravih stvari. Bog pa je visoko in daleč vidi. Samo da bo prav. Vzemi otrokom žalost in jo daj meni, jaz lažje nosim bremena. Moj hrbet je vaje bremen.

Vzela je veliko kovinsko rešeto, da nabere stročji fižol vanj, in odprla vrata na teraso na stežaj. Sonce je žarelo z

neba in se pretvarjalo, da verjame, da je poletje, čeprav so se v travi še vedno svetlikale rosne kaplje.

Vsako leto je postala konec avgusta kar malo žalostna, ko je gledala svoje tri otroke, za katere se je veseli, brezskrbni poletni čas nagibal h koncu. Skupaj so pisali sezname za zvezke in knjige in copate. Kupovali so barvice in čopiče in šola je nesramno, predrzno, odločno in brez trkanja zakorakala v hišo, čeprav so se na vrvi na vrtu še vedno sušile kopalke.

Ko se jeseni začne šola, prihajajo učenci zjutraj v razred z jopicami, opoldne pa jih stlačijo v torbice. S prvim dežjem je konec kratkih hlač in kratkih rokavov, ampak za njen god sije po navadi sonce. In tokrat je bila celo nedelja.

Njen razred je v teh počitnicah zrasel. Fantje so s težavo potisnili noge pod klop, dekleta so se žensko zaoblila. Rada jih je imela že od takrat, ko so pod klopjo menjavali nalepke, sličice in vso mogočo šaro in se lovili po hodniku.

V petek je bil šele drugi dan šole, pa je Janja že manjkala. Problematičen otrok. Mama je prišla v šolo v glavnem odmoru in povedala, da je hči zbolela. Potem si je z dolgimi modro lakiranimi nohti segla v svetlo pobarvane lase. Na obe strani prečke se je širil pas temnega narastka.

Zavzdihnila je in rekla: »Veste, z Janjo sva zelo dobri prijateljici, vse mi pove.«

Verjetno je zaslutila, da to nima nobene zveze z omejeno hčerino boleznijo, kajti z rokama je podrsala po raztrganih hlačnicah novih kavbojk, nekaj nerazločnega zamomljala, pokimala v pozdrav in odštorkljala na visokih petah proti stopnicam.

Zala je pomahala Darji, ki je za hišo obešala perilo. Kar nekaj let mlajša je bila od Zale. Na isti šoli sta poučevali dolga leta. Rada jo je imela. Čedna ženska, ampak strupena. No ja, ne ravno strupena. Pravzaprav bistra in duhovita. Resnico je zalučala ljudem naravnost v obraz. Tega kolegi seveda niso bili vajeni. Raje so se ji izognili, kot z njo razpravljali.

Bila je načelno proti vsaki veri kakor tudi proti neveri, proti vsem strankam, ukrepom, načrtom in teorijam. Z Borisom nista imela otrok, verjetno je bila zato takšna. Nista se prepirala, vsaj glasno ne. Darja je vsakih nekaj let zamenjala pohištvo ali dala prebarvati fasado, Boris pa je kdaj pa kdaj razdril avto in pil pivo do jutra na terasi, potem pa je življenje spet teklo po ustaljenih tirih.

Samo enkrat se je odprla. Bilo je konec šolskega leta in v zbornici so se poslavljali od starejše kolegice, ki je odhajala v pokoj. Darja je sedela zraven nje in počasi srebala šampanjec. Imela je še več pikrih pripomb kot po navadi, in ko bi bilo treba oditi, je Zala zaslutila, da stoji kolegica na bolj trhljih nogah. Ni hotela, da tudi drugi sodelavci to opazijo, zato je zaklicala, da bosta z Darjo zaklenili, saj gresta skupaj domov, samo stvari še pobegeta iz predalov.

Ko so utihnilo zadnji koraki na stopnišču, je pomagala Darji na noge in jo napol podpirala, napol vlekla do avta. Pripela jo je kot otroka in ji položila torbico v naročje. Darja jo je prijela za roko, razprla oči in rekla: »Zala, Boris ne more imeti otrok, veš.«

Rekla ji je, da lahko otroka posvojita, Darja pa je odločno odkimala in stisnila ustnice. Ko sta se pripeljali domov, je trdno spala, zato je šla Zala po Borisa, da je odnesel ženo v hišo.

Kako se je čez nekaj let vse spremenilo! Življenje konec koncev vedno presenetiti.

Trgala je dolge rumene stroke. V prsih jo je zbadlo kot že večkrat zadnje čase. Morala bo k zdravniku.

Zoprno ji je bilo posedanje v čakalnici in bedasto slačenje. Čakalnica jo je vedno naredila resnično bolno. Tista zlovešča tišina. Nekdo zaloputne z vhodnimi vrati. Koraki odmevajo na hodniku kot v kakšni jetnišnici. Svetleča betonska tla. Stara ženska ji sedi nasproti in stiska k sebi oguljeno torbico in pomečkano darilno vrečko, polno izvidov. Mlada mama bere brošuro s police, njen malček pa pleza na stol. Uspe mu. Z eno roko se drži za naslonjalo, z drugo si tlači dudo, ki mu je že dvakrat padla na tla, v usta. Zmagoslavno se ozre in zdrsne s stola na tla. Moški, ki sedi ob njem, ga pravočasno ujame. Mati je prelistala zloženko o diabetesu in zdaj prebira težave, ki jih povzroča prostata. Vonj po razkužilu. Zvočenje telefona v prazno. Vsake četrte ure se odprejo vrata ordinacije in izbljuvajo nekoga na svobodo ...

Se bo že naročila. Enkrat popoldne, ko ni pouka. Zdaj na začetku šolskega leta ni dovolj časa za te reči. Enkrat pozimi. Bo že.

Meso je imela pripravljeno, samo še v pečico ga je bilo treba potisniti.

Lija se tokrat ni ponudila, da kaj pripravi. Mogoče je sploh ne bo. Služba ji je dajala izgovore, da ni prišla domov, če se ji ni zahotelo. Kolegica je zbolela, pa jo je morala zamenjati. Ali pa je zbolel kolegičin otrok. Mojci se je pokvaril avto, Meta je peljala očeta k zdravniku, Ana je šla na pogreb ...

Telefon v žepu spranega predpasnika je zacingljajal. Sporočilo. Segla je v žep. Lija, seveda. Morala je ostati

v bolnici. Bo drugič razložila. Tri vrstice problemov pri organizaciji dela na oddelku. Saj si lahko predstavlja. Potem vrstica iz srčkov, deklica, ki maha, rožica in sonček. In lepo se imejte, pozdravi vse.

Skleda je bila skoraj polna. Zaprla je sporočilo, spustila telefon v žep in se stegnila za stroki, ki so viseli z vrha smrekove sušice.

Neskončna bolečina je eksplodirala v njej in ji razparala prsni koš. Ogromen mesarski nož je vrtal vanjo in nekakšna pekoča jedka hladna tekočina se ji je razlila proti rami in stekla v roko. Zazdelo se ji je, da bo bruhala, čeprav so ji prsi okamnele. Bolečina ji ni pustila vdihniti in pred očmi ji je plesalo tisoče sonc. Potem jo je ovila tema. Slišala je, kako šumijo fižolovi listi in se šuščeče lepijo nanjo, kako se lomi les. Nekdo je kričal in vreščanje se je zililo z vrtanjem rezila v njenem telesu. Nato je vse utihnilo. Vse. Tako mora biti visoko v gorah. Ne, tako je, če gledaš skozi okroglo okno vesoljske ladje v tiho črnino neskončnega vesolja. Samo vonj po črni vrtni zemlji, po vlagi, je prodiral v njeno telo. Potem tudi vonja ni bilo več. Potonila je v globine čisto črnega, vseobsegajočega gluhega niča.

Naenkrat je začutila, da je nekaj okrog nje, in se zazrla v to, kar jo je obkrožalo. Ali pa je to mirno gledalo njo. Težko je bilo reči. Njena notranjost se je morala privaditi na svetlobo, kakor da bi prišla iz prostora, kjer je temno kot v rogu, v bleščče razsvetljeno katedralo. Potem je vse dobilo počasi jasne obrise, vse je dobilo svoj zvok, svoj šum, svoj otip, okus in vonj. Vse je bilo tukaj. Vse. Vse naenkrat. Vse v njej ali pa ona v vsem. Saj je vseeno. Vse njeno življenje kot na pladnju. Vse, kar je kdaj videla, slišala, otipala, vohala, okusila, občutila, razmiš-

ljala – vse je bilo spravljeno, nič se ni izgubilo, tu je bilo. Nežno se je ovijalo okrog njenih misli. Samo ozreti se je bilo treba.

*Kje so moje rožice,
pisane in bele?
Moj'ga srca ljubice
žlahtno so cvetele.
A pomlad je šla od nas,
vzela jih je zima, mraz.*

*Kje je tista deklica,
v vrtu je sedela?
Lepa kakor rožica
pesmice je pela.
Hitro hitro mine čas,
mine tudi lep obraz.*

(Slovenska ljudska pesem)

2

Z očmi je begala med zgodbami in napeto poslušala. Hotela je najti mamo, tisto mamo iz davno minulih dni, zdravo, nasmejano.

Nenadoma je začutila njeno toplo roko v svoji. »Pazi, da ne padeš, drži se za ograjo,« ji je rekla mama, ko sta se spuščali po stopnicah proti vhodu spodnje trgovine. Tam so prodajali blago, volno in svinčnike za šolarje; v zgornji trgovini je stara mama kupovala kvas, sol in rozine. Velike snežinke so padale na pometene stopnice, topile so se na obrazu in lepile na plašček. Zvonček nad vrati je zazvonil, ko jih je mama odprla, in objela ju je toplota. Prodajalke so imele modre halje z žepi in ovratnikom, ki so se zapirale spredaj z gumbi. Na pult, ki se je raztezal od enega konca trgovine do drugega, so zlagale stvari, ki so jih ljudje kupovali, merile blago, vrvice, elastike in trakove.

»Ti si pa Zalika, a ne?« je vprašala mlada prodajalka s skodranimi lasmi, spetimi na zatilju. Zbrala je ves pogum, kar ga je premogla, in odgovorila: »Ne, jaz sem Koko, mamičin piščanček.« Vsi v trgovini razen mame in mlade prodajalke so se hihitali in stisnila se je k mami. Z enim očesom je videla velike srebrne škarje, ki so zarezale v modro blago z belimi pikami. Potem je prodajalka prijela tkanino in jo raztrgala. Slišalo se je, kot bi

jo hrustala, in v soju luči so zaplesale drobne bele pikice prahu.

Mehko temno modro blago z belimi pikami. Zaslišala je mamin glas. Tam je bila. Sedela je na kamnu v modri obleki z belimi pikami. Ati in stric Karli sta stala v vodi in lovila ribe. Nenadoma je otipala gladke, ploščate prodnike pod svojimi nožicami. Imela je rdečo kanglico polno vode in v njej lončke vseh barv, ki si jih lahko zložil enega v drugega, in gumijastega fantka, ki ga je neusmiljeno umivala s šopom natrgane trave.

Vstala je in naredila nekaj korakov proti vodi, v kateri je migotalo tisoče zlatih sonc.

»Ne preblizu, da te reka ne odnese,« je zaklicala mama.

»Pazi, da te ne odnese v Beograd!« se je zasmejal stric Karli.

»Karli,« je rekla mama, »zapri kljun!« In zasmejal se je tudi ati.

Vrgla je šop trave, kolikor daleč je zmogla, in reka ga je zgrabila, zvrtnčila in odnesla mimo velikih kamnov skupaj s snežno belo peno.

Snežno belo. Bele strehe, zasnežena cesta. Povsod gazi. Ob cesti množica ljudi. Sedela je atiju na ramenih. Visoko, na varnem. Pod njo so poskakovale kape s cofi. Zraven atija je stala mamica, ob njej stric Karli, teta Sonja, pred njimi pa Marko in Janko. Modrikast mrak se je gostil med hišami in ulične svetilke so visele kot veliki rumeni lampijoni s hladnega neba.